

KÜLTÜREL BELLEK, EL SANATLARI VE KOLEKSİYONCULUK: ALİ KILINÇ KOLEKSİYONU ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Birnaz ER CENGİZ

Doç. Dr., Kültür Varlıkları ve Anıtları Bakanlığı, birnaz.er@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4938-1097

Er Cengiz, Birnaz. "Kültürel Bellek, El Sanatları ve Koleksiyonculuk: Ali Kılınç Koleksiyonu Üzerinden Bir Değerlendirme". ulakbilge, 95 (2025/3): s. 258-270. doi: 10.7816/ulakbilge-13-96-09

ÖZ

Binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan Anadolu dokuma kültürü içerisinde halı, kilim ve halı yastıklar gibi el dokumaları günlük yaşamdaki işlevselliğinin yanı sıra toplumsal hafızayı, estetik beğeniyi ve kültürel kimliği yansıtan birer sanat eseri niteliğindedir. Anadolu'nun farklı coğrafi bölgelerinde gelişen dokumacılık, somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı olarak el sanatları geleneğinin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda dokuma kültürünün sürdürülebilirliği yalnızca üretim teknikleriyle değil aynı zamanda motiflerin, renklerin ve kompozisyon özelliklerinin de korunmasına bağlıdır. Bireysel koleksiyonlar, özel arşivler kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda büyük önem taşımaktadır. Niğde doğumlu bir girişimci olan Ali Kılınç, oluşturduğu halı koleksiyonu ile kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında tarihsel ve kültürel bir belge niteliğinde somut bir temsil sağlamıştır. Bu çalışmada, Ali Kılınç tarafından antikacıardan derlenmiş ve Tülü Porselen Galerisi'nde sergilenmiş olan, ancak iki yıl önce çıkan yangında yok olan yastık halıları incelenmiştir. Bu halılar, yöreye özgü desen, renk, motif ve kompozisyon özellikleri açısından kültürel bir kimlik taşımaktadır. Araştırma sürecinde halıların yangın öncesinde çekilmiş fotoğrafları, künye bilgileri ve vektörel olarak çizilmiş desen şemaları değerlendirilmiş; bu belgeler dijital arşivleme yaklaşımıyla sınıflandırılmıştır. Bu araştırma nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Çalışma kapsamında incelenen halı yastıkların yüzey şemasının vektörel çizimi yapılmış ve çizimler üzerinden analizler yapılmıştır. Ali Kılınç koleksiyonunda yer alan halı yastıklar, kompozisyon özellikleri, desen şeması, kullanılan renkler ve yöresel dokuma teknikleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular Anadolu dokuma kültürü kapsamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışmada bireysel girişimlerle oluşturulan koleksiyonların kültürel mirasın sürdürülebilirliğine nasıl katkıda bulunduğu ve dijital arşivleme yoluyla kültürel mirasın nasıl korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilirliği irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Bellek, El Sanatları, Koleksiyonculuk, Dijital Arşivleme, Yastık Halıları

Makale Bilgisi:

Geliş: 24 Kasım 2025

Düzeltilme: 26 Aralık 2025

Kabul: 30 Aralık 2025

Giriş

Türk el sanatları içerisinde yer alan el dokuma halıcılığı; halı, yastık, minder, sedir örtüsü, heybe ve duvar halısı gibi birçok ihtiyaca cevap veren ürünlerde uygulanan bir dokuma sanatıdır (Aslanapa, 2005). Anadolu dokuma kültürü, yaşam gereksinimlerinin sonucunda şekillenmiş ve çeşitlilik göstermiştir. Günlük yaşamın sürdürülebilirliği açısından, toplumdan topluma farklılık gösteren kullanım alışkanlıkları, ihtiyaçları, değer yargıları yörelerin diğer el sanatı ürünlerinde olduğu gibi dokuma kültürlerinin de temel belirleyicisi olmuştur. Anadolu'nun birçok yöresinde kullanılan halı yastıklar da yörelerin yaşam kültürleri, ev tipleri ve oturma yapısı kapsamında varlık göstermiştir. Halı yastıklar Anadolu ev tiplerinde geniş ailelerin kullanımına uygun olarak, duvar diplerindeki sedirlerin üzerine veya yere yakın yaygıların (sünger, minder vb.) üzerine konan, sırt dayaması için işlevsel hale getirilen dokumalardır. Sırt dayaması kapsamında dokunan halı yastıklar içleri hasır otu ile doldurularak kullanılmıştır. Dokumalarda kullanılan motifler bölgelerin özelliklerini taşımaktadır. Bu araştırma kapsamında Tulu Porselen Yönetim Kurulu Başkanı Ali Kılınç'ın koleksiyonunda yer alan Taşpınar halı yastıkları, desen, renk, motif ve kompozisyon özellikleri açısından incelenmiştir. Niğde doğumlu olan Ali Kılınç yöre halılarına duyduğu büyük ilgiye karşın, onları antikacıardan toplayarak Tulu Porselen'in sanat galerisindeki en nadide örnekleri bir araya getirmiştir. Dokuma sanatı ve hat sanatına büyük ilgi duyan Ali Kılınç oluşturduğu halı koleksiyonu ile kültürel mirasın korunarak, günümüze tanıklık etmesini sağlamış ve bu mirasın gelecek kuşaklara tanıtılması konusunda somut bir temsil sağlamıştır. Ne yazık ki Tulu Porselen Galerisi'nde sergilenmiş olan söz konusu halılar, iki yıl önce çıkan yangında yok olmuştur. Araştırma sürecinde halıların yangın öncesinde çekilmiş fotoğrafları, künye bilgileri ve vektörel olarak çizilmiş desen şemaları değerlendirilmiş; bu belgeler dijital belgeleme yöntemiyle sınıflandırılmıştır. Ali Kılınç'ın koleksiyonunda yer alan Taşpınar halı yastıklarının bir yangın sonucunda yok olması, kültürel miras unsurlarının dijital belgeleme ve arşivleme yöntemiyle korunmasının önemini göstermektedir. Buradan yola çıkarak günümüzde kullanılan dijital teknolojilerin kültürel mirasın korunması, belgelenmesi ve arşivlenmesiyle geleceğe aktarılması mümkün olmaktadır. Günümüzde modern teknolojilerin de desteğiyle kültürel mirasın belgelenmesi, korunması, bu değerlerin görsel, işitsel ve yazılı olarak sergilenmesi ve anlaşılmasına olanak sağlayan birçok farklı uygulama sunmaktadır. Gelişmiş teknolojilerin ilerlemesiyle birlikte, kültürel mirasın dijitalleşmesi veya kültürel mirasın korunması ve belgelenmesi/arşivlenmesi kolay hale gelmiş ve büyük miktarlarda kültürel miras verisi elde edilmiştir. Bu sayede mekân bağıllığından uzak olarak miras unsurlarına erişilebilirlik, bu unsurlar hakkında bilgi edinmeyi daha etkileşimli, ilgi çekici ve eğlenceli hale getirme gibi faydalar sunmaktadır. Dijital teknolojiler sayesinde, daha geniş bir kitlenin kültürel mirasa erişmesi mümkün olmaktadır. Dijitalleşme sayesinde kültürel mirasa sanal yollarla erişilebilmekte ve bu erişim daha önce mümkün olmayan kişilere ulaşmaktadır (Büyükkuru, 2023).

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Koleksiyonda yer alan halı yastıklar vektörel çizimleri yapılmış ve bu çizimler üzerinden; Halı yastıklar, kompozisyon özellikleri, desen şeması, renk tercihleri ve yöresel dokuma teknikleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular Anadolu dokuma kültürü kapsamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bu çalışmada bireysel girişimlerle oluşturulan koleksiyonların kültürel mirasın sürdürülebilirliğine nasıl katkıda bulunduğu ve dijital arşivleme yoluyla kültürel mirasın nasıl korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilceği irdelenmiştir.

Araştırmanın Deseni

Araştırmada, "Betimsel tarama modeli" kullanılmıştır. Araştırma kapsamındaki dokumalar yerinde incelenmiş, boyut, hav yüksekliği, düğüm sıklığı gibi fiziksel ölçümleri yapılmış ve kaynak kişilerden bilgi alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan verilerin toplanması 2022 yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında veriler nitel araştırma yöntemiyle, alan araştırması, kaynak kişi görüşmesi, görsel inceleme, ölçüm, gözlem ve literatürel kaynak araştırmasıyla toplanmıştır. Araştırmanın materyalini Ali Kılınç derleminde bulunan Taşpınar yöresine ait halı yastıkları oluşturmaktadır. Halı yastıklar, kompozisyon özellikleri, desen şeması, renk tercihleri ve yöresel dokuma teknikleri açısından incelenmiş ve ayrıntılı görsel analizleri yapılmıştır. Veri toplama sürecinin son aşamasında, Taşpınar yöresine ait halı yastıklar ve dokumacılık kültürü üzerine yapılmış kitap, tez, makale ve dijital kaynaklar incelenmiştir. Elde edilen veriler bu alan çalışması

kapsamında elde edilen bulgularla ilişkilendirilmiştir.

1. Anadolu'nun Bir Diğer Kültürel Mirası Halı Yastık

Yastık eski Türklerde yastık veya yastuk şeklinde söylenmekte idi. Sibirya'nın kuzeyindeki Yakut Türkleri yastığa sıttık diyorlardı. Etimolojisine bakıldığında yastık, öz Türkçe bir sözcüktür, yasmak/yastamak/yaslanmak/yaslanmak sözcüklerinden türetilmiştir. Burada bir şeyin başka bir şeye değmesini anlatmak için, yani yastığın sırtımıza yaslanmasını ifade etmek için, yastanmak; bizim yastığa yaslanmamız ise yaslanmak sözcüğü ile karşılanmaktadır. Nitekim Kaşgarlı Mahmud'un XI. yy Türklerinden derleyip, verdiği başka bir örnekte bu anlayışı, şu şekilde gözlemlemekteyiz: XI. yy Türkleri "ok amacına değdi" demek için "ok amaçka yastandı" diyorlardı (Ögel 1991; Eyüboğlu 2004; Ölmez vd.2018).

Derleme Sözlüğüne göre Anadolu köylerinde küçük yastıklara yastıcak veya yanlık denilmektedir. XI. yy Türklerinde, arkaya konan minder yastıklardan Kaşgarlı Mahmud'ta şu şekilde söz edilmektedir: "ol anğar yastuk yastadı". Bu deyiş bir yastığa yaslanma eylemini dile getirmektedir. Türk hakanı bir işe başlarken bir yastık alıp yaslanmaktadır. Bu yüzden Türklerde yastık hükümdarlık ve büyüklük sembolüdür. Türkler yastığın büyüklüğü yanında yumuşaklığına da çok önem vermişlerdir. Dede Korkut kitabı içerisinde kâfire şöyle seslenilmektedir: Bir torba saman düşeklü, Yarım kerpiç yasduklu, Yonma ağaç tanrılı (D. 281-6). Burada, kâfirlerin yastıklarının küçük ve sert olduğu dile getirilerek, yastık gerilik ve yoksulluk sembolü olarak kullanılmakta, bir yerme yapılmaktadır. Altay masallarında Beş kişilik yastık gibi büyük yastığı anlatan ifadeler de rastlanmaktadır. Anadolu'da yastık başlarına oyalar ve süsler yapılması geleneği vardır. Minder yastıkları çoğu zaman saçaklıdır. Kaşgarlı Mahmud'un XI. yy Türklerinden derlediği bir örnekte Türklerin yastık saçaklarına öğnük dedikleri anlatılmaktadır (Ögel 1991; Ölmez vd.2018).

Anadolu dokuma kültürümüzün en önemli temsilcileri arasında yer alan el dokuması halı yastıkları Anadolu insanın gündelik yaşam geleneğini temsil etmektedir. Şehirleşmenin etkisinin oldukça yoğun hissedildiği günümüzde artık köy odalarında da geleneksel divan-sedir kültürünün yerini modern koltukların aldığına şahit olunmaktadır. Oysa Anadolu dokuma kültürüne bakıldığında her bölgenin kendine özgü dokuma tekniği, renk tercihi, desen şemaları ve motiflerine yükledikleri sembolik anlamları bulunmaktadır. Her bir dokuma, dokuyucu kadının sözsüz iletişim aracı niteliğindedir. Ancak günümüzde dokumacılık küreselleşmenin de etkisiyle değişen ve gelişen yaşam koşullarında geçmişteki yerini koruyamamıştır.

Bu nedenle bu araştırma geçmişle gelecek arasında bağ kurulması, köklü Anadolu dokuma sanatını günümüze aktararak genç nesillere bu kadim kültürel mirasın bilincini aktarması açısından büyük önem taşımaktadır. Anadolu dokumaları somut olmayan kültürel mirasın somut temsilcileri arasında oldukça önemli bir noktadadır.

1.1. Taşpınar Halı Yastıkları:

Halı yastık Anadolu'da dokuma kültürünün olduğu hemen hemen her yörede günlük kullanım amacı doğrultusunda dokunmuştur. Bunların dışında sandalye minderi, sedir örtüsü gibi ürünler de dokuma kültürü içerisinde yer almaktadır. Anadolu'da halı dokuma sanatının ön plana çıktığı yerlerden birisi de Orta Anadolu bölgesinde bulunan Aksaray ilidir. Aksaray sınırları; doğuda Nevşehir, batıda Konya'nın Bozdağları, güneyde Karacadağ, kuzeyde Ankara ve Kızılırmak'la çevrilmiştir (Kıraç, 1998; (Deniz, 1998; Harbelioğlu, 2021).

Aksaray ili ve çevresi köklü bir halı dokuma geleneğine sahiptir. Geçmişin bu ünlü merkezi, karakteri açıklayabilecek eski halıların yokluğu nedeniyle, yeterince tanınmamıştır. Tarihi kaynaklarda ve halıcılıkla ilgili yayınlarda da sadece Aksaray'ın Selçuklular devri halıcılığı hakkındaki seyahatname bilgileri verilmektedir. Aksaray yöresi halıcılığını "Selçuklular devri Aksaray halıcılığı, Osmanlılar devri Aksaray halıcılığı ve günümüz Aksaray halıcılığı şeklinde üç dönemde ele almak mümkündür (Deniz, 1998; Kılıç Karatay, 2017).

Günümüz Aksaray yöresi halıları "Taşpınar Halısı" ismiyle tanınmaktadır. Günümüz Taşpınar halılarının desenleri özgün bir karaktere sahiptir. Desenlerin büyük bir bölümünün nasıl ortaya çıktığı bilinmemektedir. Taşpınar halılarının günümüze kadar titizlikle koruduğu özelliklerinden bir tanesi atkı, çözgü ve düğüm iplerinin tamamen yün olması ve halılara karakteristiğini veren renklerin elde edilmesinde kökboyanın kullanılmasıdır (Kıraç, 1998). Yörenin dağlık bölge oluşu ve bitkilerin zenginliği iplik boyamacılığında başta kök boya ve cehri olmak üzere doğal boyaların kullanılmasına imkân vermiştir. Yün ipliği ve doğal boyama Taşpınar halılarının gelişmesinde ve sürdürülmesinde etkili olmuştur.

Taşpınar halıları mihraplı ya da köşe göbeklidir. Halının en dış kenarıyla kenar sularının arasında kullanılan dar bordüre "boncuk", boncuktan sonra gelen ince dar suya "sızı" denilmektedir. Geniş kenar bordürüne "ayak" denilmekte ve bu bordürde değişik renkler kullanılmaktadır. Halının zemin ve göbeğini çevreleyen sütunlara "sallama" denilir. Halının dar kenarları ile sallamalar arasında yer alan şekillere

sandık", halı göbeğini sallamadan ayıran süslemelere "köşe" denilmektedir. Merkezdeki büyük madalyon "göbek" adını almıştır (Gümüş ve Gümüş, 2016).

Taşpınar halıları, ebatlarına ve kullanıldıkları yerlere göre "taban (kelle), çift somya (sedir), minder, namazlık, yastık, heybe ve eyerlik örtüsü" gibi isimler almaktadır (Soysaldı ve Kayadibi, 2014: 54-55). Taşpınar halıları üzerinde ise bitkisel motifler (çiçek, gül, yaprak, ağaç), geometrik motifler (kare ve dikdörtgen vd.) ve hayvansal motiflerin (kuş, koyun, karınca) kullanıldığı bilinmektedir (Kılıç Karatay ve Oyman, 2017; Kılıç Karatay, 2019; Ceylan, S., vd. 2023).

1.2. Ali Kılınc Koleksiyonunda Yer Alan Halı Yastıklar

1.2.1. Halı Yastık Örneği

Şekil 1: Halı yastık dokuma örneği a: Ön, b: Arka

c: Yüzey Şeması

Adı: Halı Yastık

Dokuma tekniği: Kirkitli dokuma tekniklerinden halı tekniği ile dokunurken arka tarafı atkı yüzü kilim tekniği ile dokunmuştur.

Malzeme: Atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerde yün iplik kullanılmıştır.

Hav yüksekliği: Dokumanın hav yüksekliği 0,6 cm'dir

Kaynak Kişi: Ali Kılınc

İnceleme Tarihi: 18.08.2022

Kompozisyon: Şekil 1'deki halı yastık dokuma örneği çift taraflı mihraplı yastık göbek türündendir. Dokumanın merkezini kaplayan lacivert zemindeki çift mihraplı madalyonun iki ucundaki uzantı içerisinde yıldız motifleri yer almaktadır. İki katmanlı madalyon formunun tam ortasında ise lotus çiçeği yer almaktadır. Lotus çiçeği farklı renklerde sıralanmış mine çiçekleriyle çevrilmiştir. Yastık dokumanın her iki ucunda yer alan dikdörtgen formundaki çerçevede sandık bördür kullanılmıştır. Dokumanın arka zeminini ise kilim tekniği ile dokunmuş kalın ve ince bordürler tamamlamaktadır. Belirli aralıklarda cicim teknikli kahverengi yıldız motifleri uygulanmıştır. Sonradan arka zeminle birleştirilmiştir. Kırmızı, lacivert, kemik rengi, mavi, yeşil, siyah ve kahverengi dokumada kullanılan renklerdendir. Bu dokuma örneğinin yan kenarları, sonradan yapılmış kiremit rengiyle overlok çektirilmiştir. Süsleme amaçlı yere serilerek kullanılmaktadır.

1.2.2. Halı Yastık Örneği

Şekil 2: Halı Yastık dokuma örneği a: Ön, b: Arka c: Yüzey Şeması

Adı: Halı Yastık

Dokuma tekniği: Halı, Türk düğümü tekniği ile dokunmuştur.

Malzeme: Atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerde yün iplik kullanılmıştır.

Hav yüksekliği: Dokumanın hav yüksekliği 0,5 cm'dir

Kaynak Kişi: Ali Kılınç

İnceleme Tarihi: 18.08.2022

Kompozisyon: Şekil 2'de görülen halı yastık dokuma örneğinin atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerinde yün iplik kullanılmıştır. Dokumanın orta zeminini çift taraflı mihrap şeklindedir. Mihrabın ortasında yer alan geometrik formun içerisinde stilize edilmiş çiçek motifleri yer almaktadır. Çiçek motifleri tam ortadan ikiye ayrılmış biçimdedir. Simetrik şekilde yerleştirilen orta zemin motiflerinin alt ve üst uçlarında yine stilize edilmiş çiçek motifleri bulunmaktadır. Çift mihraplı madalyonun iki ucunda stilize çiçek motifleri yer almaktadır. Zemini dört taraftan çevreleyen dar bordür ise boncuk bordürüdür. Kırmızı, lacivert, kimyon, beyaz, pembe ve kemik rengi dokumada kullanılan renklerdenidir. Dokumanın saçak kısımları desenli bir kumaş ile kaplanmıştır. Süsleme amaçlı yere serilerek kullanılmaktadır.

1.2.3. Halı Yastık Örneği

Şekil 3: Halı Yastık dokuma örneği a: Ön. b: Arka c: Yüzey Şeması
Adı: Halı Yastık

Dokuma tekniği: Halı, Türk düğümü tekniği ile dokunmuştur.

Malzeme: çözümlü iplikleri pamuk, atkı ve ilmek iplikleri yün ipliklerdir.

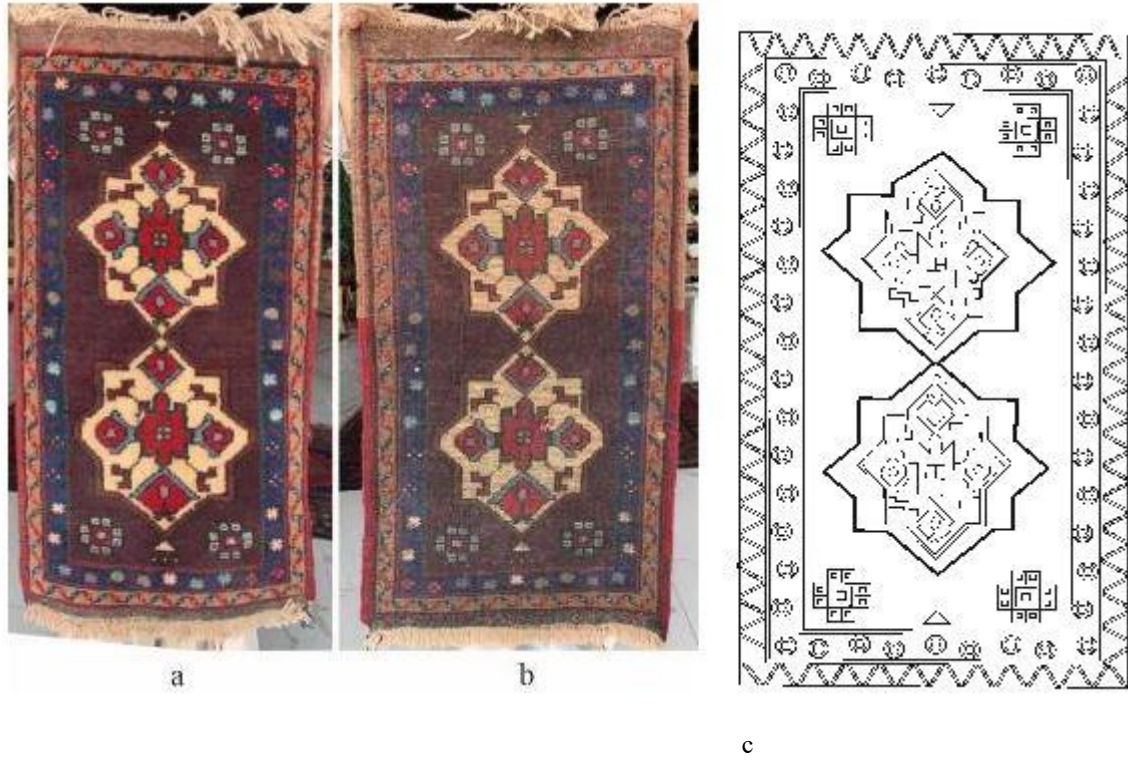
Hav yüksekliği: Dokumanın hav yüksekliği 0,5 cm'dir

Kaynak Kişi: Ali Kılınç

İnceleme Tarihi: 18.08.2022

Kompozisyon: Şekil 3'de görülen halı yastığın kompozisyonu çift madalyonlu yastık göbek kompozisyon formudur. Yastık formunun dar ve uzun ölçüleri nedeniyle katmanlı madalyon sistemi küçültülmüş ancak geometrik sistem kurgusu kurulmuştur. Dokumanın hav yüksekliği 0,5cm'dir. Dokumanın orta zemini çift taraflı mihrap şeklindedir. Mihrabın ortasında yer alan geometrik formun içerisinde stilize edilmiş çiçek motifleri yer almaktadır. Mihrapların uç kısmında yer alan uzantılar ise kandil uçlu madalyon anlayışını yansıtırken, yörede bu uzantılar kanatlarını açmış kartal figürüne benzetilmekte olup kompozisyona hem sembolik hem de estetik bir yön vermektedir. Yüzeyi çevreleyen Bordür sisteminde ise gül boncuk bordür kullanılmıştır. Dokumada kırmızı, lacivert, kimyon, kemik rengi, yeşil, siyah ve kahverengi renkler kullanılmıştır. Dokumanın saçak kısımlarında yıpranmalar görülmektedir.

1.2.4. Halı Yastık Örneği

Şekil 4: Halı yastık dokuma örneği a: Ön, b: Arka. c: Yüzey Şeması

Adı: Halı Yastık

Dokuma tekniği: Halı, Türk düğümü tekniği ile dokunmuştur.

Malzeme: çözgü, atkı ve ilmelik iplikleri yün ipliklerdir.

Hav yüksekliği: Dokumanın hav yüksekliği 0,6 cm'dir

Kaynak Kişi: Ali Kılınç

İnceleme Tarihi: 18.08.2022

Kompozisyon: Şekil 4'te yer alan dokumanın 1 dm² ilmelik düğüm sayısı 30x45'dir. Dokuma çift madalyonlu yastık göbek kompozisyon türüne dair bir dokumadır. Dokumanın yüzeyinde iki adet yıldız formu bulunmaktadır ve bu formların içerisinde çiçek motiflerinin yer aldığı görülmektedir. Orta zemini inceden kalına doğru çevreleyen dikdörtgen bir çerçeve formunda iki adet bordür bulunmaktadır. En dıştaki ince bordür akıtmalı boncuk bordür iken lacivert zemin üzerindeki geniş bordür ise gül boncuk olarak isimlendirilmektedir. Zeminin dört köşesinde nazarı simgeleyen göz motifleri yer almaktadır. Kırmızı, lacivert, kimyon, kemik rengi, mavi, yeşil, siyah ve kahverengi dokumada kullanılan renklerdenidir.

1.2.5. Halı Yastık Örneği

Şekil 5: halı yastık dokuma örneği a: Ön, b: Arka c: c: Yüzey Şeması

Adı: Halı Yastık

Dokuma tekniği: Halı, Türk düğümü tekniği ile dokunmuştur.

Malzeme: çözgü, atkı ve ilmelik iplikleri yün ipliklidir.

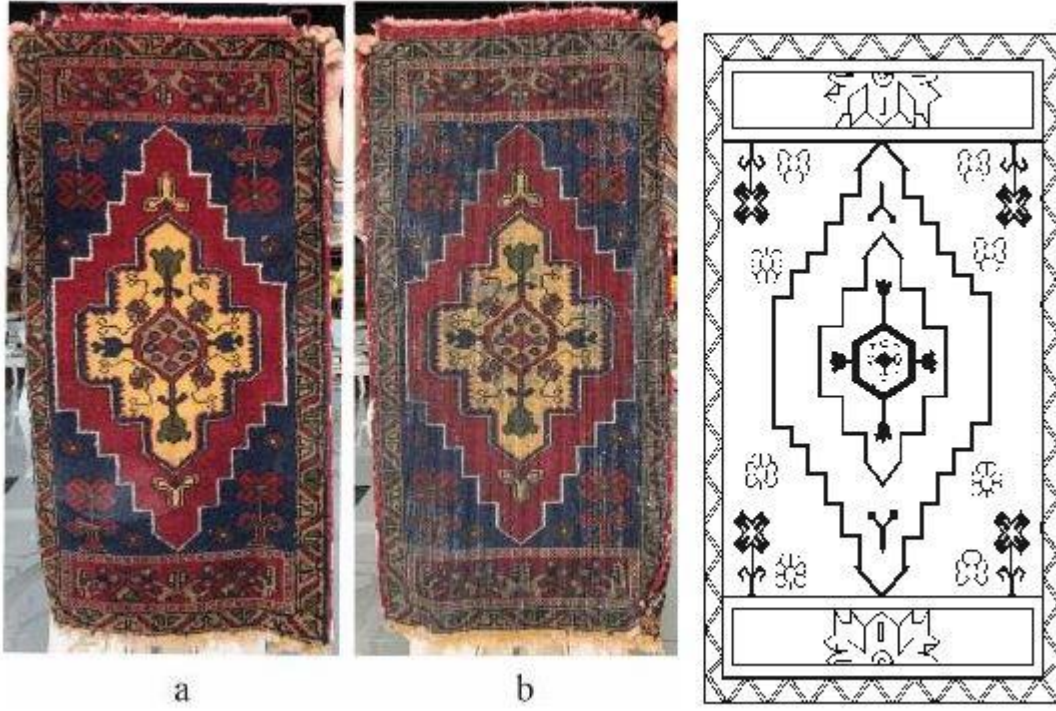
Hav yüksekliği: Dokumanın hav yüksekliği 0,5 cm'dir

Kaynak Kişi: Ali Kılınç

İnceleme Tarihi: 18.08.2022

Kompozisyon: Şekil 5'teki örnek dokumanın boy uzunluğu 92 cm, en uzunluğu 60,5 cm'dir. Dokumanın 1 dm²'ye düşen ilmek sayısı 26x36'dır. Halı yastığın kompozisyonunda orta zemini, çift yönlü mihrap düzeni esas alınarak oluşturulmuştur. Mihrap içerisinde yer alan koyu krem renkli göbek üzerinde, koçboynuzu motifinin yer aldığı akrep motifi ana süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. Dokumanın dört bir tarafı gül boncuk bordür ile çevrelenmiştir. Motifin her iki ucunda da stilize edilmiş çiçek motifi yer almaktadır. Mihrabın dış kısımlarında lacivert zemin üzerindeki köşelerde tavuk ayak izi olarak da adlandırılan yön motifleri dört farklı yöne dönük bir biçimde yerleştirilerek kompozisyonu tamamlamıştır. Dokumada kırmızı, lacivert, kimyon, koyu kemik rengi, yeşil, siyah ve kahverengi renkler kullanılmıştır. Dokumanın saçak kısımlarında yıpranmalar görülmektedir.

1.2.6. Halı Yastık Örneği

Şekil 6: Halı yastık dokuma örneği a: Ön, b: Arka c: Yüzey Şeması

Adı: Halı Yastık

Dokuma tekniği: Halı, Türk düğümü tekniği ile dokunmuştur.

Malzeme: çözgü, atkı ve ilmelik iplikleri yün ipliklidir.

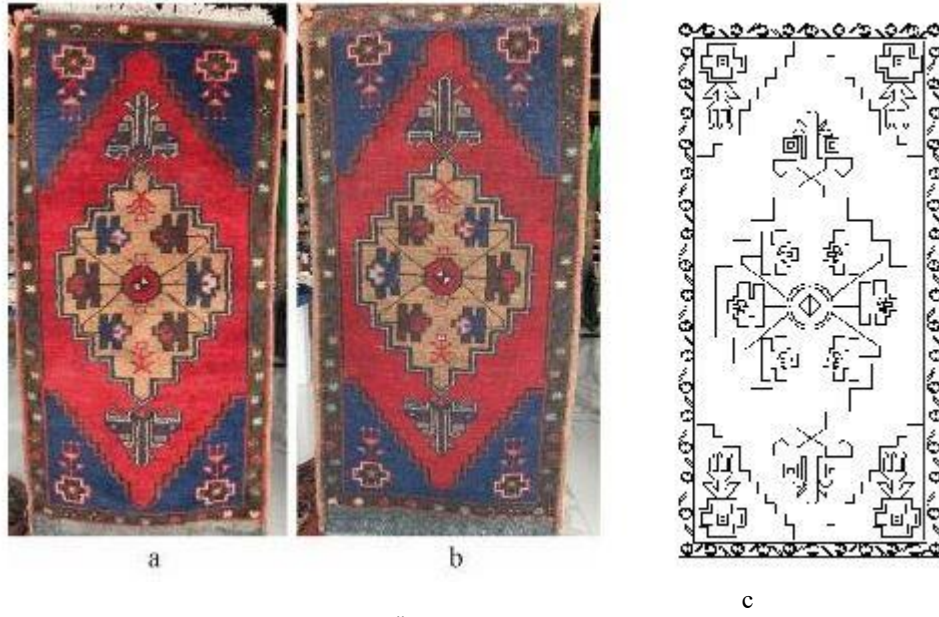
Hav yüksekliği: Dokumanın hav yüksekliği 0,9 cm'dir

Kaynak Kişi: Ali Kılınç

İnceleme Tarihi: 18.08.2022

Kompozisyon: Şekil 6'da yer alan halı yastık dokumasının Aksaray Taşpınar halılarının karakteristik sistemini yansıtan simetrik bir kompozisyon anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Dokumanın 1 dm²'ye düşen ilme sayısı 30x39'dır. Halı Yastığın orta zemini iç içe yerleştirilmiş geometrik formda çift taraflı mihrap düzeninde kurgulanmıştır. Üç katmanlı madalyon formu içerisine çift taraflı yerleştirilmiş stilize çiçek motifleri bulunmaktadır. Dokumanın köşe kısımlarında lacivert zemin üzerine farklı yönlerde yerleştirilmiş çiçek motifleri görülmektedir. Çiçek motiflerinin sap kısımları koç boynuzu motifi formundadır. Orta zemini çevreleyen bordür sistemi geleneksel Taşpınar düzeninde kullanılan bordür yapısını yansıtmaktadır. Halının yüzeyinde tekrar eden motif düzeniyle ritmik bir hareket etkisi oluşturan gül boncuk bordür kullanılmıştır. Ayrıca halının her iki ucunda dikdörtgen kartuş formundaki güllü sandık bordürleri de kullanılmıştır. Kırmızı, lacivert, kimyon, beyaz, koyu kemik rengi, yeşil ve kahverengi dokumada kullanılan renklerdenidir. Dokumanın saçak kısımlarında yıpranmalar görülmektedir.

1.2.7. Halı Yastık Örneği

Şekil 7: Halı yastık dokuma örneği a: Ön, b: Arka c: Yüzey Şeması

Adı: Halı Yastık

Dokuma tekniği: Halı, Türk düğümü tekniği ile dokunmuştur.

Malzeme: Dokumanın atkı ipliği, çözgü ve ilmelik iplikleri yündür.

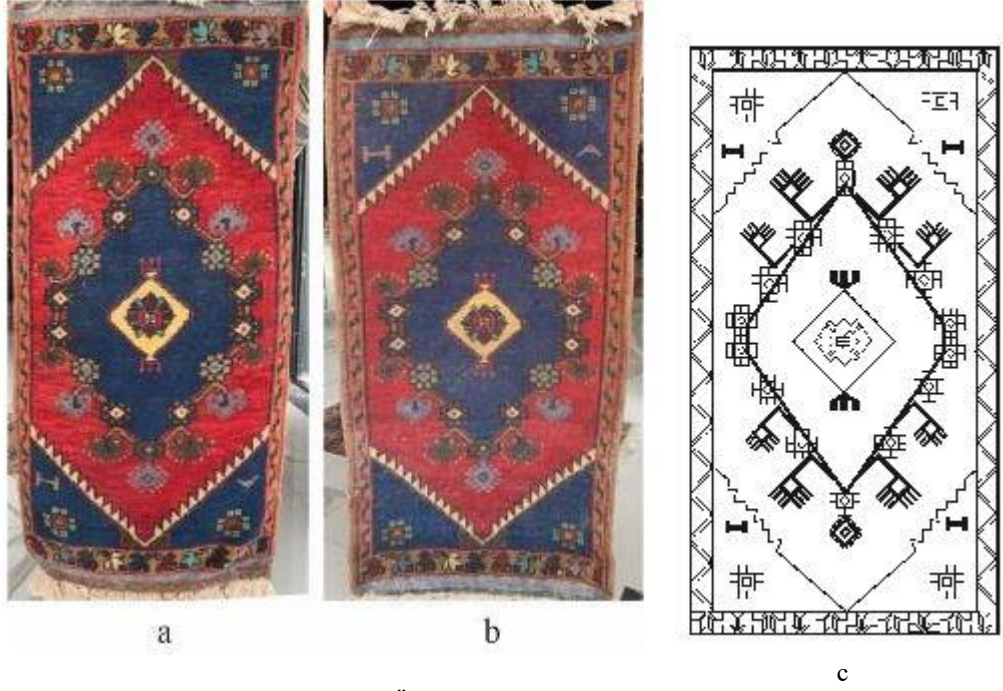
Hav yüksekliği: Dokumanın hav yüksekliği 0,6 cm'dir

Kaynak Kişi: Ali Kılınç

İnceleme Tarihi: 18.08.2022

Kompozisyon: Şekil 7'deki halı yastık dokuma örneği 58x111 cm ebadında olan bir başka yastık dokuma örneğidir. Dokumanın atkı, çözgü ve ilmelik iplikleri yündür. 1 dm²'ye düşen ilme sayısı ise 31x46'dır. Dokumanın orta zemini kırmızı ve lacivert zemin üzerine yerleştirilmiş çift taraflı mihrap düzeninden oluşmaktadır. Mihrap alanı içerisinde stilize çiçek ve yaprak motifleri yer almaktadır. Merkezde yer alan madalyonun uç kısımlarında insan figürünün çağrıştıran stilize bir bezeme unsuru görülmektedir. Taşpınar halılarının yüzeyi kurgusunda önemli bir yeri olan köşelikler bu dokuma örneğinde de cingıldaklı köşe olarak adlandırılan köşe düzenlemesiyle kullanılmıştır. Mihrapların uç kısmında yer alan uzantılar ise kandil formunda olup, kanatlarını açmış kartal figürünü simgelemektedir. Bu uzantılar kompozisyona hem sembolik hem de estetik bir yön vermektedir. Orta zeminin dört yandan çevreleyen dar bordür ise bocuk bordürdür. Kırmızı, lacivert, tarçın rengi, sarı, beyaz, yeşil, gri ve kimyon rengi dokumada kullanılan renklere aittir.

1.2.8. Halı Yastık Örneği

Şekil 8: Halı yastık dokuma örneği a: Ön, b: Arka c: Yüzey Şeması
Adı: Halı Yastık

Dokuma tekniği: Halı, Türk düğümü tekniği ile dokunmuştur.

Malzeme: Dokumanın çözgü iplikleri pamuk, atkı ve ilmelik iplikleri yündür.

Hav yüksekliği: Dokumanın hav yüksekliği 0,6 cm'dir

Kaynak Kişi: Ali Kılınç

İnceleme Tarihi: 18.08.2022

Kompozisyon: 56x106 cm ebadında olan bir başka yastık dokuma örneği Şekil 8'de verilmektedir. 1 dm²'ye düşen ilme sayısı ise 36x44'dür. Çift taraflı mihrap düzeninde kurgulanmış olan bu halı yastık örneği de Aksaray Taşpınar halılarının geleneksel dokuma anlayışını yansıtmaktadır. Halının orta zemininde içten dışa doğru kademeli olarak genişleyen madalyon kurgusu hakimdir. Krem rengi zemin içerisinde yer alan baklava biçimli madalyon formunun içerisinde stilize çiçek motif ve uç kısımlarında onu tamamlayan iki taraflı saç bağı motif bulunmaktadır. Bu düzen kompozisyona dikey yönde bir hareketlilik kazandırmaktadır. Merkezde yer alan lacivert zeminde, daha büyük olan madalyon motif de çift mihraplı geometrik bir formdan meydana gelmektedir. Bu motifin uç kısımlarında koruyuculuk anlamıyla bilinen stilize pıtrak motif yer almaktadır. Bu madalyonun çevresi ise farklı renklerdeki stilize çiçek motifleri ile bezenerek farklı bir görsel etki oluşturmaktadır. Halının kenar bordür sisteminde ise Taşpınar halılarının geleneksel bordür anlayışını yansıtan ince yapılı akıtmalı gül boncuk bordürü uzun kenarlarda yer alırken, halının kısa kenarlarında ise Ladik bordür olarak adlandırılan daha yoğun motif sistemi ile kompozisyonun alt ve üst bölümleri tamamlanmaktadır. Dokumada Taşpınar halılarının en tipik özelliği olan kırmızı ve lacivert renk şemasın ekseninde, kırmızı, lacivert, tarçın rengi, sarı, açık mavi, beyaz, yeşil, gri ve kimyon rengi kullanılmıştır.

Sonuç

Dokumacılık bir yörenin geleneksel yaşam biçimini, değerlerini ve sembolik motifleriyle de duygu dilini adeta resmeden önemli el sanatı alanıdır. Araştırma kapsamında incelenen Taşpınar halı yastıklarıyla yörenin dokuma kültürünün karakteristik özellikleri anlaşılmaktadır. Bu dokumalar sayesinde yörenin dokuma kültürü, toplumsal belleği kayıt altına alınmıştır.

Niğde doğumlu olan Ali Kılınc'ın koleksiyonunda yer alan halı yastıklar geleneksel Taşpınar halıları karakteriyle örtüşmektedir. Örneklik halı yastıklarda yörenin geleneksel özellikleriyle boyanmış renkleri, yöreye özgü motif şemasıyla birlikte halıların karakteristik özellikleri tanımlanmaktadır. Örneklik halı yastıkların motif özelliklerine bakıldığında geometrik düzende yerleştirilmiş, çoğunlukla bitkisel motiflerin çalışıldığı görülmektedir. Halılar Türk düğümü ile dokunmuştur. Halıların teknik özellikleri, kompozisyon şeması ve kullanılan renkler birbirine benzese de dikkatli bakıldığında halılarda kullanılan motif düzenlemeleri farklılıklar göstermektedir.

Dikdörtgen formda sedirlerin üzerine dolgu yapılarak kullanılan halı yastıkların enleri yaklaşık 45-60 cm, boyları ise 90-110 cm arasında değişmektedir. 1 dm²'deki ilmek sıklığının sayısı 26x 36 ile 36x46 arasında değiştiği görülmektedir. Dokumalardaki hav yüksekliği 0,5 ile 0,9 cm arasında değişmektedir. Bu değerlerle kısa havlı, sert dokulu yüzeylerin elde edildiği tespit edilmiştir. Halı yastıklarda kullanılan malzemenin özelliğine bakıldığında ise, büyük oranda atkı, çözgü ve düğümlerde yün ipeğin kullanıldığı, ancak bazı örneklerde çözgü ipliklerinde pamuk ipliğinin tercih edildiği görülmektedir. Halı Yastıklardaki desenler incelendiğinde ise, büyük bir kısmının çift mihraplı, madalyonlu ve geometrik merkezli kompozisyonlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Merkezde çoğunlukla stilize çiçekler, yıldız, sandık, rozet, elibelinde, koçboynuzu, akrep ve göz motifleri yer almaktadır. Bordürlerde ise, boncuk, sızı ve geniş kenarlı ayak bordürlerinin hakim olduğu görülmektedir. Renk kategorisinde ise Taşpınar halılarının karakteristik zemin rengi olan kırmızı, lacivert ve beyaz rengin dışında motiflerde sarı, kimyon rengi, mazi, yeşil, kahverengi, tarçın tonları yoğun olarak kullanılmış; bu boyaların geleneksel yöntem olan bitkisel kök boya tekniğiyle elde edildiği anlaşılmaktadır. Renklerin, solmadığı, günümüze kadar özgün halleriyle ulaştığı görülmektedir.

Çalışma kapsamında geçirdiği büyük yangın sonucu yok olan bu halıların dijital ortamda kayıt altına alınması ve Taşpınar halılarının sembolik ifade biçimini oluşturan motif, desen ve kompozisyonların, dijital arşivleme yoluyla günümüze ışık tutması ve kültürel mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılması ve toplumsal hafızada kayıt altına alınması sağlanmıştır.

Kaynaklar

- Aslanapa, O. (2005). *Türk Halı Sanatı*. İnkılap Yayınevi.
- Büyükkuru, M. (2023). Kültürel Mirasın Aktarımında Dijital Teknolojilerin Kullanımı. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, İhtisaslaşma Özel Sayısı, 134–150.
- Ceylan, S., Emiroğlu Aydın, F. ve Bulut, İ. (2023). Kültürel Bir Miras Olan Taşpınar (Aksaray) El Dokuma Halılarının Korunması ve Turistik Ürün Olarak Sürdürülebilirliği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(44), 229–247.
- Deniz, B. (1998). Geçmişte ve Günümüzde Aksaray Halıları (Eski Aksaray halıları). *Arış Dergisi*, 1(4), [s. xx–yy].
- Eyyüboğlu, İ. Z. (2004). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. Sosyal Yayınlar.
- Gümüş, K. S. ve Gümüş, D. (2016). Türk Dokuma Sanatında Sözlük Denemesi: Aksaray–Taşpınar Halıları Sözlüğü Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, (55), [s. xx–yy].
- Harbelioğlu, Y. (2021). *Taşpınar Halı İpliklerinin Boyanmasında Uygulanan Doğal Boyama Yöntemlerinin Reçetelendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Kılıç Karatay, S. (2017). Aksaray Yöresi Halı ve Düz Dokuma Örnekleri. *Kalemşi Dergisi*, 7(14), 49–70. <https://doi.org/10.7816/kalemisi-07-14-04>
- Kılıç Karatay, S. (2019). Taşpınar Halılarında Kullanılan Motifler ve Anlamları. *İdil*, 8(53), 75–80. <https://doi.org/10.7816/idil-08-53-08>
- Kılıç Karatay, S. ve Oyman, N. R. (2017). Günümüz Taşpınar Halıları. *ulakbilge*, 5(10), 393–408. <https://doi.org/10.7816/ulakbilge-05-10-06>
- Kıraç, M. (1998). İllerimiz ve Halıcılığımız: Aksaray İlimizde Halı-Kilim Konusundaki Faaliyetler. *Arış Dergisi*, 4, 84–89.
- Soysaldı, A. ve Kayadibi, P. (2014). Taşpınar Örneklik Halıları. *Arış Dergisi*, (10), 52–59.
- Ögel, B. (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş* (Cilt 3). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ölmez, F. N., Etikan, S., Kılıçarsalan, H. ve Şahin, C. (2018). İbrahim Özdemir Derleminde Bulunan Halı, Minder ve Yastıklar Üzerine Gözlemler. *The Journal of Academic Social Science*, 6(77), 1–16.
- Kaynak Kişi:
Ali Kılınc, Kişisel Görüşme, 18 Ağustos 2022, Taşpınar Halıları ve Halı Yastıkları, Kütahya-Merkez.

CULTURAL MEMORY, HANDICRAFTS AND COLLECTING: AN EVALUATION OF THE ALI KILINÇ COLLECTION

Birnaz Er Cengiz

ABSTRACT

Within the Anatolian weaving culture, which spans thousands of years, hand-woven items such as carpets, rugs, and cushion rugs serve not only functional purposes in daily life but also reflect social memory, aesthetic sensibilities, and cultural identity. Individual collections play a critical role in safeguarding this heritage. This study examines the Taşpınar cushion rugs in the Ali Kılınç Collection, which were exhibited at the Tülû Porcelain Gallery but destroyed in a fire in [year]. Using a qualitative research design, the study analysed pre-fire photographs, catalogue records, and vector-drawn pattern diagrams of the rugs. The specimens were assessed in terms of compositional structure, pattern schemes, colour preferences, and regional weaving techniques. Findings reveal that the cushion rugs display the characteristic features of Taşpınar weaving — including mihrab-based compositions, multi-layered medallion systems, and naturalistic floral motifs rendered in geometric order — while also carrying symbolic elements specific to the region's cultural memory. The study demonstrates that digital documentation of destroyed artefacts can ensure the continuity of cultural heritage and underscores the scholarly value of private collections as repositories of intangible heritage.

Keywords: Cultural Memory, Handicrafts, Collecting, Digital Archiving, Pillow Rugs